

Tlieverdje

Lieven Tavernier
Tlieverdje VERHALEN

B&L

... als hij, omdat hij het ouderwets en te veel
van het goede vond dat de gasten van zijn
grote festijnen, op Guermantes, in het album
van het kasteel hun handtekening vergezeld
lieten gaan van een wijsgerig-dichterlijke spreuk,
nieuwelingen op smekende toon maande:
'Uw naam, mijn waarde, géén diepe gedachte!'

Proust, *De kant van Guermantes* (vert. Th. Cornips)

9	Het nieuwe filmpaleis	62	De dame met het hondje
13	Elvis	67	Desolation Row
16	Mwana Kitoko	75	Lieve Moeder van Kazan
20	Hemingway	78	Het Letterenparadijs
23	Piaf	81	Grand Hotel d'Oostduinkerke
29	Spoorwegen	86	Het madeleinekoekje
32	Het meisje van het internaat	92	Françoise Hardy
35	De eerste dode	98	Krishnamurti
41	De twee zusjes	107	De nachtwacht
44	Dylan	114	Brieven uit het hiernamaals
49	Cette bohème-là	121	La maison des fleurs
52	Malte	127	Het mausoleum
57	Kunst veredelt	132	De dozen in de kelder

Het nieuwe filmpaleis

Het nieuwe filmpaleis stond in een zee van licht te schitteren. Het graaide zijn klanten binnen, schoof ze vooruit naar een van de zalen en spuwde ze twee uur later weer uit op een grote parking aan de rand van de stad. De baas die het beheerde, hij had net zo goed een wasseretteketen open kunnen houden. 't Rinkelen van de kassa, 't was het enige wat bij hem aansloeg.

Tlieverdje liep er huiverig met een boogje omheen. Al wist hij dat hij daarvoor *Round midnight* van Bertrand Tavernier miste, zijn reisdoel was mooier. Diep in zijn hart wist Tlieverdje dat de goede cineast niet boos op hem zou zijn en Dexter Gordon zou met zijn prachtige, grote handen zwaaien en brommen: *it's all right, boy, it's all right with me*.

Want diezelfde avond zat Tlieverdje in een andere filmzaal, verder weg in de stad. Het was een filmhuis dat in vroegere, betere dagen ooit een tempel was geweest, waar men eerbiedig naar binnen schoof om zich in de magie van het witte

doek te laten onderdompelen. Maar met de tijden kozen de lui de weg naar de nieuwe, nog naar nat beton ruikende filmloodsen en vergaten ze de oude zaaltjes. De nieuwe zalen schitterden en de oude, maffe zalen sloten een voor een de deuren, de projectoren werden stilgelegd, de filmaffiches uit de kijkkasten gehaald. Het werd er voorgoed stil en donker.

Vol ontroering denkt Tlieverdje aan hun prachtige namen: de Savoy, de Majestic, de Ciné Pax in de Vredestraat, de Rex in de Koningsstraat. Ze moesten er allemaal aan. Ze stonden een tijdje leeg tot een uitgekiende, dynamische middenstander er een sportzaal of een glimmende danstent van maakte. 't Waren door God geminachte lui met geld in hun zakken en zaagsel in hun koppen. Nooit zouden ze iets snappen van de schoonheid van een wijkbioscoop met krakende, uitgesleten zeteltjes en 't dametje dat in het donker je met haar zaklantaarntje naar je plaats escorteerde. *No more, no more.*

En nu was het vanavond de beurt aan dit oude filmpaleis, omdat paleizen nu eenmaal oud en

nutteloos geworden zijn. Maar Tlieverdje wist: geen indringender geur dan de stoffige geur van een oude filmzaal, geen mooier ogenblik dan het grote moment waarop de zaallichten een voor een doofden, geen mooier licht dan het grijszilveren licht waarmee het filmdoek overgoten werd, geen mooier geluid dan wanneer de klankband met veel gekraak en gezwoeg begon te lopen.

Die maffe filmpaleizen hebben in al die jaren in Tlieverdje een toegewijd bezoeker, een trouwe klant gevonden. Daar gaf hij zich moeiteloos over aan de oogstrelende actrices die hem langs hoog opspattende golven van verdriet en vreugde naar een andere, mooiere wereld brachten. Daar heeft hij voor de eerste keer allen ontmoet die hij sindsdien bleef liefhebben: François Truffaut, Julie Christie, Wim Wenders, Charlotte Rampling, Claude Chabrol.

Jaren, lichtjaren vroeger, is hij in zondagse kleren met zijn broer naar dit filmpaleis voor zijn allereerste film opgestapt: *Die Trapp-Familie*, een door de katholieke filmliga onverdacht bevonden film waarin een gezonde Oostenrijkse familie op

de meest vreemde plaatsen en momenten opeens stralend van geluk begon te galmen en jodelend edelweiss plukte.

Hoe slaapverwekkend braaf die eerste kennismaking ook was, toch begon daar en toen voor Tlieverdje de glorie van het grijszilveren licht. Want daarna kwamen de vele middagen dat hij op weg naar het college het steile pad van de kennis verliet en haastig in een van de vele zalen binnenglipte om de grote wonderen te aanschouwen.

Vanavond is Tlieverdje de laatste toeschouwer in het oude filmpaleis. En als de violen voor een laatste keer krachtig aanzwellen en uitstromen in het magische 'The End', weet hij dat opnieuw een van de poorten die naar het paradijs leiden, voorgoed vergrendeld wordt.

Elvis

Er stonden honderdtwintig bedden in de kale, langwerpige slaapzaal van het internaat. Voor elk bed stond een jongen die de bedsprei om zich heen sloeg, waarna onhandige manoeuvres uitgevoerd werden om zich van de kleren te ontdoen en de pyjama aan te sjoeren. Op een verhoog in het midden van de slaapzaal stond de mooie Vandoorne die met krachtige stem uit een boek over het leven van Pater Damiaan voorlas. Ideale lectuur voor ons die, mochten we een ongezonde belangstelling voor het lichaam koesteren, bij elke pagina het woord lepra hoorden.

Met fladderende soutane liep de surveillant gehaast langs de bedden. Zondagavond, honderdtwintig internen hadden de onrust uit de wereld naar het internaat meegebracht in valiezen met donkere smokkelwaar, met boeken die nog ter goedkeuring dienden voorgelegd, met gebaren en houdingen uit die andere wereld. Na één nacht zou die onrust wel gaan liggen, maar nu was hij er nog, niet te controleren. 'Laat er rust komen,'

bad de jonge surveillant en gebruikmakend van zijn gesloten, vertwijfelde blik haalde ik bliksemsnel uit mijn valies de glanzende foto van Elvis en bracht zijn beeltenis aan op de binnenzijde van mijn metalen kleerkastje. Zo zou ik een nieuwe maand, ver van de wereld, kunnen overbruggen: elke avond nog even het idool aankijken, aanraken en dan wegzinken in een onrustige slaap.

Kan God door een metalen kleerkastje kijken?
Of kan het gezicht van Elvis in de nacht opeens gaan stralen, helder en klaar als de jonge god die hij toch is?

Reeds na twee dagen ken ik het antwoord als ik naar het bureel van de Allerhoogste geroepen word. Op het glimmende eikenhouten tafelblad ligt de foto van Elvis, de goddelijke. Hij ligt tussen het brevier en een dik boek over de Griekse beeldhouwkunst, duidelijk afgescheiden, een niet te raken gebied.

‘Gij weet dat deze dingen hier niet thuishoren.’
Hij wijst misprijzend naar de foto.

‘Dat zijn geen dingen. Dat is Elvis.’

‘De wereld heeft een kwade greep op u, Tavernier.

Gij weet wat er geschreven staat in Het Boek:
Gij zult geen valse goden eren.’

Uit de verte klinkt het lawaai dat voortgebracht wordt door de mooiste aller sporten: het voetbalspel. Veel verder dan vatbaar voor het menselijk oor staat op dit ogenblik Elvis voor een micro, schudt het glanzende zwarte haar en vele, heel mooie meisjes beginnen te gillen.

‘Verscheur!’

Ik kijk wezenloos naar zijn glanzende beeltenis en iemand in mij die bij mij is komen wonen sinds ik de eerste keer door de poorten van het internaat stapte, neemt zijn foto en de handen van die andere verscheuren, verscheuren telkens weer tot er een regen van vele snippers op de tafel van de Allerhoogste valt.

De armen van de Venus van Milo.

‘Het doet pijn, nietwaar, Tavernier?’

Natuurlijk doet het pijn. Pijn. Pijn. Altijd Pijn.

Mwana Kitoko

Het winterd in M. Het jaar is 1954. Het internaat dat in de dorpskom van M. ligt, is bedolven onder dikke pakken sneeuw. Stil kijken we vanuit de slaapzaal 's morgens naar de wereld. Het gebouw lijkt nu niet meer op de grijze, oude gevangenis, maar is omgetoverd tot een wit sprookjeskasteel. De ijzeren hekken die de buitenwereld afsluiten, vormen nu een rafijn kantwerk. Op de scherpe, ijzeren pinnen heeft de sneeuw zich zeer voorzichtig vastgehecht, bang eraf te vallen. De lessen duren nu eindeloos lang en zuster Silva weet niet hoe ze onze aandacht kan vasthouden.

De witte sneeuw kantelt de beelden weg die in de zomermaanden in de klaslokalen zijn blijven hangen. Boven het bord naast het kruisbeeld kijkt de jonge vorst van het land ons ernstig aan. In dat jaar heeft hij voor het eerst Congo bezocht. De zusters op school volgen dagelijks de koninklijke reis. Op de oude landkaart volgen we de etappes en zuster Silva deelt ons mee dat de vorst door de enthousiaste zwartjes als 'Mwana Kitoko' wordt

begroet. Mwana Kitoko betekent 'mooie jongen', legt zuster Silva ons uit. We zeggen het haar plechtig na: mwana kitoko.

En misschien komt het door het zwart van de koninklijke reis dat de witte kleur van de sneeuw dat jaar zo duidelijk in mijn herinnering is blijven hangen. Want het is ook in dat jaar, in die witte winter, dat ik voor het eerst het woord 'skivakantie' hoor. Dat er mensen zijn die zomaar in de winter op vakantie gaan, het is voor mij, klein kind, net zo onthutsend nieuw als het verhaal dat Victorke Backaert op de speelplaats vertelt dat men in Amerika met de auto naar de fabriek gaat. Met de auto naar de fabriek! Naar een ver en vreemd land gaan om te gaan skiën! In mijn beeld van winterpret komt nu een barst. Want winterpret, dat is een slee, dat zijn sneeuwballen, dat is een sneeuwman met een dikke wortel als neus, twee steenkooltjes voor de ogen en een bezemsteel als arm. En winterpret is hete chocolademelk van moeder als je van school thuiskomt met gloeiende, rode wangen van de sneeuwpret.

Wie van ons, kleine internen, zou ooit de sneeuw

van Zwitserland zien? Voor geen van ons was dit ooit weggelegd, dat wisten we. Ons leven was klein en kleurloos en alleen het vooruitzicht van de naderende kerstvakantie kon er een beetje glans aan geven. We telden de dagen af.

En toen, een week voor de kerstvakantie, stond er onverwachts een mooi geklede dame op de speelplaats met zuster Silva te praten. De dame hield de hand vast van Olivier D. Als een lopend vuurtje verspreidt zich het gerucht dat Olivier D. door zijn moeder wordt afgehaald, want diezelfde avond nog zouden ze de trein naar Zwitserland nemen om er te gaan skiën.

Die avond waren we heel stil, ontroostbaar jaloers op de mooie, rijke Olivier die zomaar een week voor ons al op vakantie mocht.

De tijd heeft alle beelden uit die internaatjaren een voor een weggewist en opgeborgen in het grote Boek van het Vergeten. Maar dat ene beeld blijft me bij.

Nee, ik herinner me niet meer het gezicht van Olivier D. Ook zijn moeder is een vaag omljnd beeld. Maar haarscherp blijft na al die jaren het gevoel van

onrechtvaardigheid. Nooit zal de gedachte me sindsdien loslaten dat een skivakantie een ongekende weelde is, niet voor mij weggelegd, alleen toegestaan aan de zeer rijken van deze aarde.

Exit 1954. De jonge vorst werd een oude vorst en stierf. Het Congo van zuster Silva is definitief verdwenen en ook het internaat in M. sloot de deuren.

En waar op deze aarde is nu Olivier en zijn rijke moeder?

Zeg het mij, Olivier D., mooie jongen, Mwana Kitoko.

Hemingway

Ik ben Hemingway aan het lezen. Buiten jaagt een guur windje en onafgebroken plent de regen. Maar met het neerlaten van de luiken sluit ik de boze buitenwereld af. Ik schuif de oude zetel bij het weldadig gestookt kacheltje. Binnen handbereik staat een glas hete rozenbottelthee. Uit het platenrek haal ik Corelli's *Variationen über La Follia* en met lichte hand schuif ik de naald in het mooi ingezette adagio. Dan zak ik onderuit en lees ingetogen hoe de oude safari-jager over dertig indrukwekkende bladzijden verspreid, doodgaat. En hoewel Corelli eigenlijk op de achtergrond hoort en Hemingway vooraan, draait onzegbaar zacht de onderbouw naar boven en luister ik hoe de blokfluit van Frans Brüggem en Anner Bijlsma's violoncello in het adagio uitstromen.

Dan gebeurt het onzeglijke. Achter de zich langzaam openende deuren van de tijd klinkt de muziek nu vanuit een andere, nog onbekende kamer.

Als ik door die deur ben, sta ik in het in frêle ochtendlicht gedompeld huis in T. waar ik 's morgens

om half negen bij een schoolvriend naar het klassieke ochtendconcert luister. Op de tafel staat de grote kartonnen doos met de veertig kalenders die we voor de school dienen te verkopen. Elk jaar in de meimaand, waarin het Mariabeeld zwanger is van de rozen, worden we in groepjes van vier in stad, dorp of gehucht afgeleverd om de kalenders te verkopen. Geen mens dacht in die meimaand reeds aan het volgende jaar, maar het gevaar was te groot dat de brandweer of de plaatselijke jeugdbeweging ons met hun kalender voor zouden zijn en dat was de zweepslag die ons voortjoeg.

En zo in de brandende zon, met het kleverige witte hemd en het klemmende halsboord, zoude ik van deur tot deur met mijn koopwaar. Daar en toen leerde ik ze kennen: de God verloochenende socialisten die de hond op je afstuurden, de verbitterde ongelovigen voor wie we ook moesten bidden, het mensje dat begon te zeuren over haar klein pensioentje zodat ik beschaamd de kalender in de doos opborg. En af en toe, maar ach zo weinig, een verlegen mooi meisje dat zei dat ze 't eerst aan haar moeder moest vragen.